

Skólasöfn í framhaldsskólum: Þjónustukönnun á vegum Samstarfshóps bókasafns- og upplýsingafræðinga í framhalds- skólum

Höfundar: Elín Kristbjörg Guðbrandsdóttir og Dagný S. Jónsdóttir

Inngangur

Samstarfshópur bókasafnsfræðinga í framhaldsskólum (SBF) hefur um árábil unnið að ýmsum sameiginlegum hagsmunamálum bókasafna í framhaldsskólum. Einn liður í því samstarfi var að framkvæma þjónustukönnun um skólasöfn í framhaldsskólum. Þjónustukönnunin var framkvæmd veturinn 2023-2024 og var send til skólameistara í gegnum Skólameistarafélagið, alls til 34 skólameistara og þeirra skóla. Kveikjan að könnun þessari var sú að bókasafnsþjónusta í framhaldsskólum hefur verið að dragast saman, stöðuhlutfall bókasafns- og upplýsingafræðinga í framhaldsskólum hefur lækkað og jafnvel ekki ráðið í störf þeirra sem hætta. Því var talið brýnt að kanna og kortleggja þá þjónustu sem nemendur framhaldsskólanna fá á sínum skólasöfnum, en samkvæmt *Lögum um framhaldsskóla nr. 92/2008* „skal gera ráð fyrir skólasafni eða tryggja með öðrum hætti aðgang nemenda á þjónustu slíks safns“. Þess má geta að í viðmiðum um ytra mat framhaldsskóla⁴ er fjallað um skólasöfn og voru niðurstöður könnunarinnar sendar þeim sem starfa að endurskoðun þessara viðmiða.

Fyrsta spurning í könnuninni var “hvaða framhaldsskóla stýrir þú” og var því hægt að greina öll svör niður á skóla. Það voru 28 skólar af 34 sem svöruðu könnuninni og svarhlutfallið í könnuninni er því 82,35%. Svörin endurspeglar nemendafjölda og stærð skólanna. Algengasti opnunartími skólasafnanna er frá kl. 8 til 16-17, mánudaga - fimmtudaga og styttri opnunartími á föstudögum.

4 Ytra mat á leik-, grunn- og framhaldsskólum felur í sér úttekt á gæðum skólastarfsins. Markmiðið er að veita upplýsingar um skólastarf, árangur þess og þróun til fræðslufirvalda, starfsfólks skóla, viðtökuskóla, foreldra og nemenda. Einnig að tryggja að starfsemi skóla sé í samræmi við ákvæði laga, reglugerða og aðalnámskrár leik, grunn- og framhaldsskóla. Ytra mat á að auka gæði náms og skólastarfs og stuðla að umbótum og tryggja að réttindi barna/nemenda séu virt og að þau fái þá þjónustu sem þau eiga rétt á (Mennta og barnamálaráðuneytið, 2024)

Helstu niðurstöður könnunarinnar

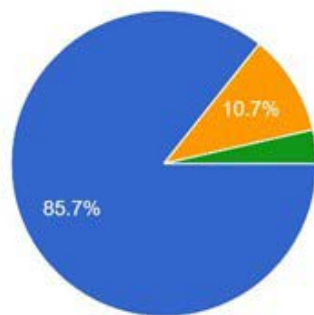
Niðurstöður könnunarinnar voru fullunnar vorið 2024 og sendar þá til Skólameistarafélags Íslands, Barna- og menntamálaráðuneytisins og félagsmanna í SBF. Hér má sjá svör skólameistara við nokkrum spurningum úr könnuninni og stutta umfjöllun um hverja þeirra.

Hafa framhaldsskólanemendur aðgang að bókasafni í skólanum?

Meðal þess sem spurt var um í könnuninni var hvort nemendur skólans hafi aðgang að bókasafni í skólanum. Niðurstöður eru þær að í 24 skólum af 28 eru starfrækt skólasöfn, en í fjórum skólum hafa nemendur ekki aðgang að bókasafni, það eru Menntaskólinn á Tröllaskaga, Menntaskóli Borgarfjarðar, Framhaldsskólinn í Mosfellsbæ og Fjölbrautaskóli Snæfellinga. Sjá mynd 1.

Hafa nemendur aðgang að bókasafni í þínum framhaldsskóla?

28 responses

- Já
- Nei
- Ef nei, er skólinn með samning við bókasafn í nærumhverfi?
- Nemendur eru búsettir víða í Fjallabyggð og við Eyjafjörð og víðar. Þar hafa þau aðgang að bókasöfnum ef þarf. Einnig eru bækur til staðar í skólanum og vísað í netefni af ýmsu tagi.

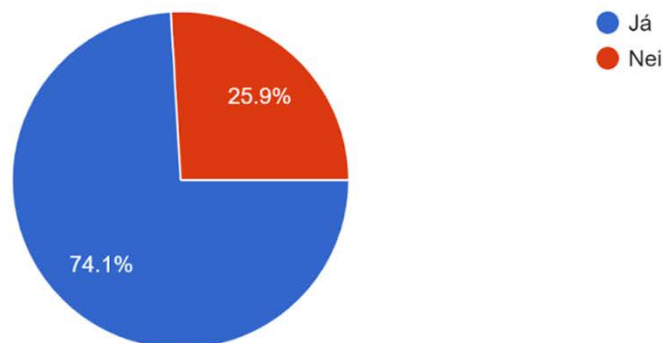
Mynd 1: Svör við spurningunni: Hafa nemendur aðgang að bókasafni í þínum framhaldsskóla?

Starfa bókasafns- og upplýsingafræðingar á framhaldsskólasöfnum?

Þegar spurt var um mönnun á framhaldsskólasöfnum kom í ljós að í 20 skólum af 28 eru starfandi bókasafns- og upplýsingafræðingar og í fimm skólum eru fleiri en eitt stöðugildi bókasafns- og upplýsingafræðings. Við þrjá skóla vinna háskólamenntaðir með aðra menntun. Í þremur skólum vinna ófaglærðir í hlutastarfi og í sex skólum vinna nemendur á skólasafni undir stjórn forstöðumanns bókasafns. Myndin hér fyrir neðan sýnir hlutfallslega skiptingu skóla með starfandi bókasafns- og upplýsingafræðing og skóla þar sem ekki starfa bókasafns- og upplýsingafræðingar.

Er starfandi bókasafns- og upplýsingafræðingur á bókasafninu?

27 responses

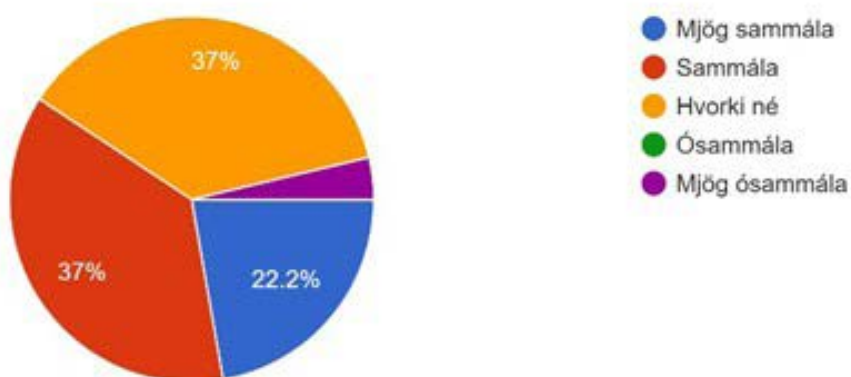
Mynd 2: Svör við spurningunni: Er starfandi bókasafns- og upplýsingafræðingur á bókasafninu?

Fjármagn ætlað til innkaupa á nýju safnefni í framhaldsskólum

Þá var spurt um innkaup á nýju efni í bókasöfnum framhaldsskóla. Almennt telja skóla-meistarar að nægilegu fjármagni sé veitt til kaupa á nýju safnefni. En 37% telja hvorki né. Hlutföll svara má sjá á mynd 3.

Telur þú að nægilegu fjármagni sé veitt til kaupa á nýju safnefni í þínum skóla?

27 responses

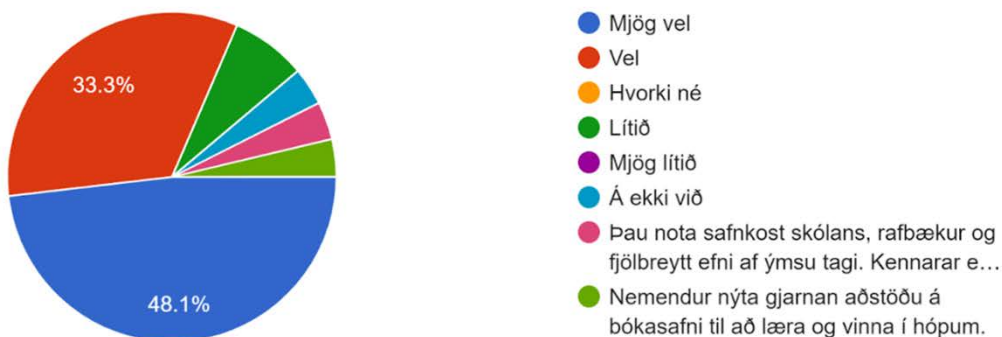
Mynd 3: Svör við spurningunni: Telur þú að nægilegu fjármagni sé veitt til kaupa á nýju safnefni í þínum skóla?

Nýta nemendur aðstöðuna sem boðin er á bókasafninu?

Skólameistararnir voru einnig beðnir um að svara spurningu um hversu vel þeir teldu nemendur nýta þá aðstöðu sem er í boði á bókasafni skólans. Flestir svöruðu með valkostunum „mjög vel“ eða „vel“. Skólameistarar tveggja skóla telja aðstöðuna lítið nýtta af nemendum. Sjá niðurstöður á mynd 4.

Hversu vel telur þú að aðstaða bókasafns í þínum skóla sé nýtt af nemendum?

27 responses

Mynd 4: Svör við spurningunni: Hversu vel telur þú að aðstaða bókasafns í þínum skóla sé nýtt af nemendum?

Einn skólameistari taldi svarkosti könnunarinnar ekki duga til að gefa rétta mynd af notkun nemenda á aðstöðu skólans og skilaði eftirfarandi athugasemd:

Þau nota safnkost skólans, rafbækur og fjölbreytt efni af ýmsu tagi. Kennarar eru vel meðvitaðir um fjölbreytta nálgun á kennsluefni og það þarf ekki sérstaka þjónustu á þessu sviði. Ég hef áhyggjur af könnun sem þessari þar sem virðist vera sem svo að þjónusta geti ekki átt sér stað nema í formlegu rými sem heitir bókasafn. Það þurfa allir að geta unnið faglega og vel með upplýsingar og ritað efni, það getur ekki verið á einum stað takmarkaðan tíma. Enginn reitur er í könnuninni til að koma með athugasemdir við þröngan ramma spurninganna.

Safnkostur framhaldsskólasafna og notkun nemenda

Svör við spurningu um hversu vel nemendur nýti sér safnkost skólasafnsins má sjá á mynd 5. 42.3% skólameistara í könnuninni telja safnkostinn vel nýttan. Fimm skólar eða 19,2% svara því að safnkostur sé lítið notaður og þrír skólar eða 11,5% telja safnkostinn mjög lítið notaðan. 19,2% eða fimm skólar svara hvorki né. Tekið skal fram að hér er um huglægt mat skólameistara að ræða.

Hversu vel telur þú að safnkostur bókasafnsins sé nýttur af nemendum?

26 responses

Mynd 5: Svör við spurningunni: Hversu vel telur þú að safnkostur bókasafnsins sé nýttur af nemendum?

Til viðbótar við staðlaða valkosti við spurningunni sendi einn skólameistari eftirfarandi athugasemd til skýringu:

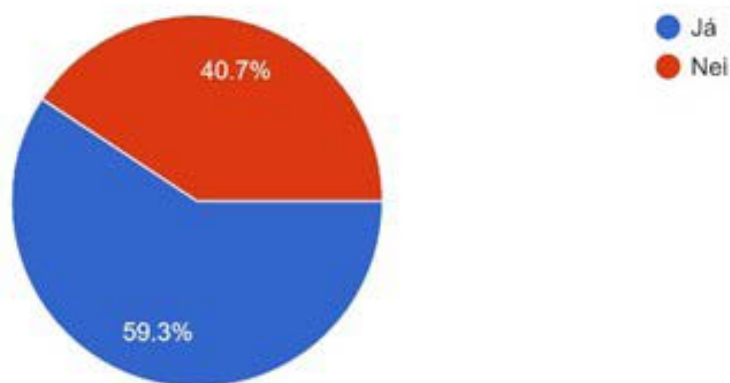
Nemendur hafa góðan aðgang að öllu sem þau þurfa til námsins ásamt ítarlegri hjálp frá öllum starfsmönnum. Það þarf ekki sérstaka viðbót. Allir nemendur eru með fartölvur, en ef tölvu bilar geta þau fengið lánað.

Fartölvur og annar búnaður á framhaldsskólasöfnum

Í könnuninni var sérstaklega spurt um möguleika til að fá fartölvur eða annan búnað að láni á safninu. Svörin eru sett fram á mynd 6. 16 skólasöfn lána út fartölvur til sinna nemenda.

Eru fartölvur og annar búnaður lánaður út á þínu bókasafni?

27 responses

Mynd 6: Svör við spurningunni: Eru fartölvur og annar búnaður lánaður út á þínu bókasafni?

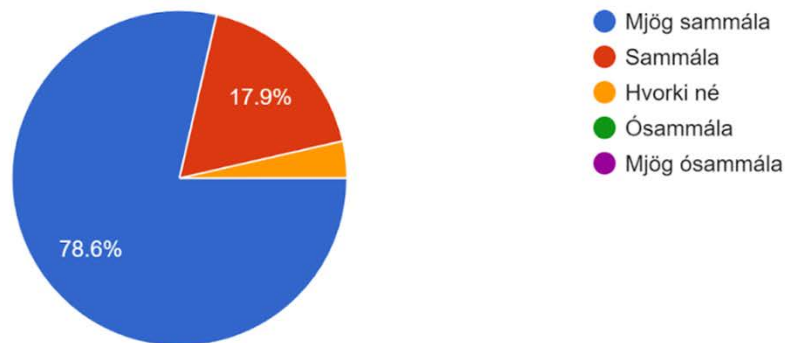
Lög um framhaldsskóla og skólasöfn

Skólameistarar voru í könnuninni spurðir nokkurra spurninga sem vísa til 39. greinar í *Lögum um framhaldsskóla nr. 92/2008*.

Aðgengi nemenda að bókasafni eða þjónustu safns

Meðal þess sem skólameistarar voru spurðir um var hvort þeir teldu að þeirra skóli uppfyllti skilyrði um að í framhaldsskólum skuli vera skólasafn eða tryggt aðgengi að þjónustu slíks safns. Svör og svarhlutföll má sjá á mynd 7. Langflestir voru mjög sammála eða sammála því að skólinn uppfyllti þessar skyldur.

28 responses

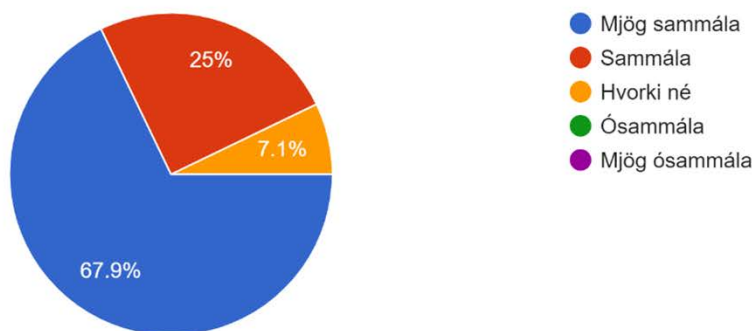

Mynd 7: Svör við spurningunni: Telur þú að þinn skóli uppfylli lög um framhaldsskóla nr. 92/2008, 39.gr.a Skólasafn m.t.t. „Í öllum framhaldsskólum skal gera ráð fyrir skólasafni eða tryggja með öðrum hætti aðgang nemenda að þjónustu slíks safns“?

Hlutverk, búnaður og aðstaða á skólasafni

Að auki var spurt hvort skólinn uppfyllti Lög um framhaldsskóla nr. 92/2008, 39.gr. a Skólasafn, með tilliti til skilgreininga í lögum um hlutverk skólasafna sem upplýsingamiðstöðva fyrir nemendur og kennara, að safnið skuli búið safnkosti sem tengist kennslugreinum skólans og bjóða upp á lesaðstöðu og aðgengi að upplýsingum. Svörin við spurningunni má sjá á mynd 8.

28 responses

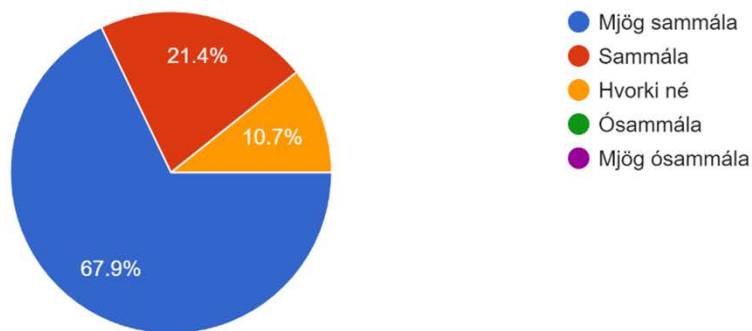

Mynd 8: Svör við spurningunni: Telur þú að þinn skóli uppfylli lög um framhaldsskóla nr. 92/2008, 39.gr.a Skólasafn m.t.t. „Hlutverk skólasafns er að vera upplýsingamiðstöð fyrir nemendur og kennara. Það skal búið bókum og nýsigögnum auk annars safnkosts sem tengist kennslugreinum skóla. Í tengslum við starfsemi skólans skal vera lesaðstaða með aðgengi að upplýsingaritum á skólasafni“?

Þjálfun nemenda í sjálfstæðri upplýsingaleit

Að lokum var spurt hvernig skólameistarar teldu skólana uppfylla *Lög um framhaldsskóla nr. 92/2008, 39.gr.a Skólasafn* þegar horft væri til orðalags í lögum um að í starfsemi skólasafna skuli lögð áhersla á að þjálfa nemendur í sjálfstæðum upplýsingaleitum. Niðurstöður má lesa á mynd 9.

28 responses

Mynd 9: Svör við spurningunni: Telur þú að þinn skóli uppfylli lög um framhaldsskóla nr. 92/2008, 39.gr.a Skólasafn m.t.t. „Í starfsemi skólasafns skal leggja áherslu á að þjálfa nemendur í sjálfstæðri leit upplýsinga og notkun gagnabanka?“

Almennt eru skólameistarar mjög sammála og sammála um að þeir telja sína skóla uppfylla títtnefnda 39 gr. a. Skólasafn, burtséð frá því hvort skólasafn er starfrækt við skólann eða bókasafns- og upplýsingafræðingur starfandi.

Samantekt

Það er ákveðin þversögn í niðurstöðum könnunarinnar, þegar litið er til þess að bókasafns- og upplýsingafræðingar eru ekki starfandi við fjórðung þeirra framhaldsskóla sem svöruðu könnuninni. Það er mikilvægt að öflug og fagleg starfsemi skólasafns styðji við alla kennslu og nám. Mikilvægt er að nemendur fái kennslu í upplýsingaöflun og upplýsingalæsi. Þeir eiga samkvæmt lögum rétt á þessari þjónustu og það er afar brýnt að efla vitund stjórnenda um gildi skólasafna.